

Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku

Tafra, Branka; Košutar, Petra

Source / Izvornik: **Suvremena lingvistika, 2009, 35, 87 - 107**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:285247>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

UDK 811.163.42'37
811.163.42'366
Izvorni znanstveni članak
Prihvaćeno za tisak 15. 03. 2009.

Branka Tafra, Petra Košutar
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
branka.tafra@hrstud.hr
petra_kosutar@yahoo.com

Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku

U hrvatskoj se gramatici razlikuju tri tvorbena načina: izvođenje, slaganje i srašćivanje. Rubno se navodi još nekoliko tvorbenih načina. U ovom se radu polazi od glavnoga pitanja: Kako nastaje riječ? Stoga će se istražiti svi mogući putovi nastanka riječi. Iz toga je jasno da je dosadašnji pojam *tvorba riječi* u ovom pristupu preuzak i da će se nastanku riječi pristupiti mnogo šire. Da ne bude terminološke zabune, jezikoslovnu ćemo disciplinu koja se bavi nastankom riječi nazivati *rječotvorje*.

I. Uvod

Riječ je predmet proučavanja gotovo svih jezikoslovnih disciplina pa je razumljivo što ponekad nije moguće povući oštre granice i izbjeći prepletanja. Kako nastaje riječ, predmet je proučavanja posebne discipline koja se u nas naziva tvorba riječi. U ovom radu želimo u prvom redu otvoriti pitanje opsega te discipline i razredbenih kriterija, zatim dati novo viđenje nekoliko spornih mjesta u njoj i usput dotaknuti problem nazivlja.

Pod tvorbom se riječi u hrvatskom jezikoslovlju razumijeva nastanak riječi od jedne ili od dviju riječi te dio gramatike, u nekih dio leksikologije¹, koji proučava takav oblik popunjavanja leksičkoga fonda i na kraju knjiga u kojoj se opisuju spoznaje te discipline. Kuna je (2006b: 339–340) takva stajališta oblikovao u definiciju prema kojoj se tvorba određuje i kao samostalna disciplina, ali i kao dio leksikologije: »Tvorba riječi, rječotvorje ili derivacijska morfologija, grana je jezikoslovlja koja predstavlja poveznicu između morfologije (fleksijske)

1 U hrvatskim gimnazijskim udžbenicima tvorba je riječi obrađena uz leksikologiju.

i leksikologije, a zadaća joj je opisati kako se morfemi udružuju u riječ, odnosno opisati koje se tvorbene jedinice i obrasci primjenjuju u nastanku riječi. Zbog sličnih značenjskih zakonitosti i svojstava te činjenice da je ona jedan od načina proširivanja leksičkog sustava, tvorba se riječi određuje i kao dio leksikologije.« Tvorba se tako našla kao dio morfologije (Silić i Pranjković 2005), kao dio leksikologije s velikim stupnjem samostalnosti (Šipka 1998), kao dio leksikologije, ali i gramatike (Babić 1986), te kao samostalna jezikoslovna disciplina na više strana u svjetskom jezikoslovlju. U onim teorijama, kao što je generativna lingvistika, osobito u svojoj ranoj fazi, u kojima morfologija nije samostalna disciplina, ni tvorba riječi nije samostalna.

U jezikoslovlju se, domaćem i stranom, preusko shvaća tvorba riječi, tumači se uglavnom nastanak tvorenica, a nastanak velikoga broja riječi nije opisan ili je opisan u nekim drugim jezikoslovnim disciplinama tako da se ne može na jednom mjestu dobiti cjelovita slika o tome kako sve može nastati riječ. Premda se tradicionalna tvorba bavi izučavanjem nastanka riječi od morfema, ona nije mogla ne uočiti i neke druge putove nastanka riječi, ali nije otišla do kraja i nije ih sve opisala. Stoga smo odabrali drugačiji pristup dajući ravnopravan status gramatičkim i semantičkim procesima u nastanku riječi. Budući da nas zanima što je nova riječ, naš je pristup leksikografski jer je upravo u leksikografiji važno razgraničiti što je jedna riječ, što dvije, odnosno koje značenje ostaje dio polisemije, a koje ima status samostalne riječi. U skladu s tim pristupom dalje ćemo govoriti o rječotvorju² kad mislimo na jezikoslovnu disciplinu i o tvorbi³ kad mislimo na tvorenje, postupak nastanka riječi u najširem smislu. Rječotvorje zasad smatramo uvjetno⁴ samostalnom jezikoslovnom disciplinom, iako se slažemo da ima mnogo dodirnih točaka s drugim disciplinama, posebice s morfologijom i s leksikologijom, što je razumljivo s obzirom na to da je iz njih izrasla. Ona ima svoj predmet izučavanja – nastanak riječi, svoje pojmovlje i nazivlje i svoje metode istraživanja. Pritom treba strogo lučiti povijesni put nastanka riječi, što je predmet etimologije, a ne rječotvorja koje se mora služiti sinkronijskim metodama. Rječotvorje razmatra i strukturu postojećih riječi (kako je nastala riječ) i mogućnost nastanka novih riječi (kako nastaje riječ).

Iz mnoštva naziva opredjeljujemo se za *tvorbenu motivaciju*, *motivirajuću* i *motiviranu riječ* kad se gleda put nastanka nove riječi, pri čemu te pojmove shvaćamo mnogo šire nego što se u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi uzima. Motivirajuća je riječ svaka riječ koja je u osnovi nove riječi. Dalje, derivacija je samo jedan od rječotvornih tipova pa ne prihvaćamo naziv *derivacijska mor-*

2 U slov. je *besedotvorje*, u češ. *slovotvorba*, u polj. *słowotwórstwo*, u rus. *словообразование*, u srp. uz *tvorbu* i *građenje reči*. Naziv *rječotvorje* u hrvatskom se jezikoslovlju upotrebljava, ali kao sinonim za *tvorbu*, dok je u ovom radu on širi pojam od *tvorbe*.

3 Imenice sa sufiksom *-ba* pripadaju radnim imenicama koje znače radnju (*borba*, *dvorba*, *izradba*, *seoba*) i rezultat radnje (*izložba*, *uknjižba*).

4 Budući da nam je cilj pokazati kako se leksički fond popunjava i pritom predložiti razredbene kriterije, ne može se u članku ovoga opsega dati nacrt jedne discipline. To ostavljamo otvorenim pitanjem za raspravu.

fologija kao sinonim za rječotvorje odnosno tvorbu riječi, iako se taj naziv u svjetskom jezikoslovlju često upotrebljava. Naime, morfologija se, shvaćena u širem smislu, dijeli na fleksijsku i derivacijsku, a kako rječotvorju dajemo status samostalne discipline i kako na nastanak riječi ne gledamo samo kao na slaganje morfema, ni jedna sastavnica toga naziva ne odgovara našem pojmovnomu sustavu.

U domaćoj se literaturi različiti pojmovi imenuju *tvorbenim načinom*. Tako E. Barić⁵ (Barić i dr. 1995) kaže da su izvođenje i slaganje dva osnovna »tvorbena načina« (str. 293), ali i da je sufiksalna tvorba također »tvorbeni način« (str. 294), iako su to hijerarhijski dvije razine, pa je potrebno napraviti reda i u rječotvornom nazivlju.⁶ Zasad govorimo o rječotvornim tipovima i podtipovima, što nam je dovoljno za potrebe ovoga rada.

II. Dosadašnje spoznaje

Odjeljci o tvorbi riječi u hrvatskom jeziku koji bi se mogli koliko–toliko smatrati tvorбом u današnjem smislu te riječi prvi se put sreću u *Ilirskoj slovnici* (1854) Vjekoslava Babukića, *Grammatik der illyrischen Sprache* (1854) Andrije Torkvata Brlića i u *Slovnici hèrvatskoj* (1859) Antuna Mažuranića. Babukićevo je poglavlje *O tvaranju rěčih u obće* opširno, ali je to njegovo »korjenoslovlje« bliže pokušaju etimološkoga nego rječotvornoga opisa jer on traga za prvotnim oblicima, tj. korijenima, što pripada etimologiji. Taj je dio važan zbog rječotvornih pojmova poput tvorbene porodice koja nije imenovana, ali je razrađena, zatim zbog razlikovanja *sastavljenih* i *prostih* riječi koje se dijele na prvotne (tj. nedjeljive) i proizvedene. Osim korijena Babukić uvodi pojmove *osnova*, *tvornik* ili *tvorka* (sufiks). Brlićev i Mažuranićev dio imaju obrise rječotvorja, točnije opisa sufiksacije. Kad je riječ o rječotvorju u suvremenom hrvatskom jeziku, pa i šire, svakako je nezaobilazna knjiga *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* (¹1986) Stjepana Babića. Iako je ona solidan temelj, hrvatske jezikoslovce nije potaknula da se sustavnije bave tom disciplinom. Dosad nije održan nijedan znanstveni skup koji bi bio posvećen samo tvorbi, a ni na vidiku nema bilo kakva rječotvornoga rječnika. Na temelju Babićeve *Tvorbe, Etimologijskoga rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* Petra Skoka, *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU i ostale građe Gortan–Premk i dr. (2003, 2006) izradili su dva sveska rječotvornoga rječnika pod naslovom *Semantičko–derivacioni rječnik*⁷, koji, dakle, sadrži dobrim dijelom i hrvatsku građu.

Radovi su u nas iz rječotvorja većinom savjetničkoga karaktera s obzirom na normativnost pojedinih riječi. Ima poneki izuzetak, kao što je knjiga *Unutarnja struktura odglagolskih imenica u hrvatskome jeziku* Mateje Birtić, koja je u svom istraživanju tvorbe imenica pošla od generativne gramatike povezujući

5 Odjeljak o tvorbi u toj gramatici napisala je E. Barić. Osim Babića ona se nešto više i sustavnije od drugih bavila tvorбом.

6 O rječotvornom nazivlju i njegovoj nesredjenosti više Kuna 2006a.

7 V. prikaz rječnika u: Tafra 2003.

tvorbu sa sintaksom. Preispitujući postojeći opis tvorbenih načina, Mihaljević i Ramadanović (2006) dale su novu razredbu u »općem jeziku« koju su primijenile na tvorbu nazivlja. Njihov pristup ima nedostataka jer se bez utemeljenja luče »tvorbeni načini u općem jeziku« i »terminološki tvorbeni načini«. Tvorba naziva jednaka je tvorbi općega leksika, jedino što u nazivlju za nominaciju često služe dvorječne ili pak višerječne sveze. Autorice su predložile 14 »zasebnih i ravnopravnih tvorbenih načina« (str. 203), što je u odnosu na razredbu u Babića i E. Barić prilično više. Broj je tako velik jer nije uzeta u obzir hijerarhija pa su izmiješani rječotvorni tipovi i podtipovi. Autorice obrazlažu (str. 205, bilj. 52) da tvorbene načine nisu »dijelile na osnovne i pomoćne« jer smatraju da su »kriteriji takve podjele nejasni«. Nije riječ o glavnim i pomoćnim načinima, nego o njihovu grananju. Ovako se ne vidi da su *rukopis* i *crnook* složenice kao i *tamnoplav* jer su prve dvije riječi prema autoricama nastale složeno–sufiksalmom tvorbom pa su one složeno–sufiksalne tvorenice, dok se tvorenica *tamnoplav* naziva složenica. Iako smatraju da tvorbom prefiksoidima i sufiksoidima nastaju složenice, nigdje se u toj razredbi ne vidi da hijerarhijski dolazi najprije slaganje, zatim afiksoidna tvorba, a tek potom »tvorba prefiksoidnih tvorenica«, »tvorba sufiksoidnih tvorenica« i »prefiksoidno–sufiksoidna tvorba«. U toj su se razredbi tako našli »ravnopravno« srastanje, srašteno–sufiksalmna tvorba, tvorba prefiksoidnih tvorenica, konverzija, navedene afiksoidne složenice itd.

Pregled proučavanja tvorbe riječi u nas u 20. st. s literaturom dao je Kuna (2006b). U tom se radu može vidjeti koliko su se malo hrvatski jezikoslovci zanimali za tu jezikoslovnju disciplinu.

Prema hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi riječi se tvore izvođenjem, slaganjem i sraščivanjem (Babić 1986), odnosno izvođenjem i slaganjem uz spominjanje srastanja (Barić i dr. 1995). Rubno se spominju i neki drugi rječotvorni tipovi. Babić tako u tvorbu uvrštava još tvorbu skraćenica te unutarnju tvorbu i preobrazbu kao »načine slične tvorbi«, a E. Barić tvorbu složenih skraćenica, preobrazbu, analošku tvorbu i prevodenje bez podrobnije razrade. Najnovija hrvatska gramatika autorâ Silića i Pranjkovića (2005) u poglavlju *Tvorba i funkcija riječi* spominje samo tvorbu riječi prefiksima, sufiksima, prefiksoidima i sufiksoidima. Ni riječi nema o složenicama, izuzmemo li »složeničku tvorbu pridjeva« (*crveno–bijel*, *imovinskopравни*), ali zato ima mnogo leksikografskih definicija imenica tvorenih prefiksoidima, npr. »riječ *aerodinamika* znači 'ono što govori o gibanju plinova'« (str. 157).

U inozemnoj jezikoslovnoj literaturi⁸ najčešće je riječ o izvođenju (derivaciji) i o slaganju (kompoziciji), s mnogo različitih varijanata. Klajn je svoju tvorbu riječi u srpskom jeziku podijelio na četiri dijela: slaganje i prefiksaciju (prva knjiga, 2002) te na sufiksaciju i konverziju (druga knjiga, 2003) slijedeći Quirka

8 Literatura je golema, a i mnoštvo je raznih teorija u pristupu jeziku, morfologiji, leksikologiji, pa i tvorbi. Nemoguće ih je sve prikazati, ovdje smo izdvojili samo djelić radi usporedbe kroatističkoga pristupa rječotvorju s inozemnim.

i dr. (1985). Budući da je po Klajnu konverzija vrlo rijetka⁹ i da se u grubljoj razredbi može zanemariti, a da se prefiksna i sufiksna tvorba mogu objediniti, opet se tvorba riječi svodi na dva glavna dijela, na derivaciju i kompoziciju. U temelju takve podjele leži činjenica da nova riječ može nastati od jedne tvorbene osnove ili od dviju i više osnova.

U talijanskim se gramatikama (Dardano i Trifone 1998) obrađuju uglavnom sufiksacija, prefiksacija i slaganje. Drugi procesi nastanka riječi, kao što je posuđivanje, leksikalizacija i sl., opisuju se u poglavlju o leksiku. Tako se razdvajaju gramatički i semantički procesi, iako oboji imaju jednak rezultat: nova riječ.

Uz glavna dva tipa u francuskoj se literaturi (www.etudes-litteraires.com) najčešće javljaju još tri: kombiniranje s prefiksoidima i sufiksoidima, pokraćivanje (često u razgovornom jeziku) i sigliranje (tvorba kratica, npr. *sida*). Izvođenje se kao najproduktivniji rječotvorni tip dijeli na pravo, u koje se ubrajaju prefiksacija i sufiksacija, nepravo, u koje ulazi konverzija, te inverzno ili regresivno izvođenje. Treba napomenuti da se ne slažemo s gledanjem kako se konverzijom »ne izvodi« nova riječ¹⁰, nego već postojeća prelazi iz jedne vrste u drugu. Čim su dvije riječi, a konverzijom se uz postojeću dobiva nova riječ, jedna je motivirajuća, a druga je motivirana, dakle motivirana se izvodi iz motivirajuće.

Engleski jezikoslovni priručnici koji obrađuju rječotvorje u središte stavljaju izvođenje i slaganje. Izvođenjem se riječi mogu tvoriti afiksno i neafiksno. Afiksno izvođenje obuhvaća sufiksaciju, prefiksaciju i infiksaciju, a neafiksno konverziju i razne tipove kraćenja (Plag 2003). Riječ je većinom o gramatičkim sredstvima nastanka riječi i o neznatnim razilaženjima u tipologiji (usp. i Bauera 1984).

U njemačkim gramatikama (usp. Dudena) tri su glavna načina tvorbe riječi: izvođenje, slaganje i neoklasična tvorba riječi. Izvođenje se dalje dijeli na sufiksaciju, prefiksaciju i konverziju, koja se s pravom shvaća kao nulto izvođenje (*Nullableitung*). Pod neoklasičnom tvorbom riječi razumijeva se tvorba riječi tvorbenim elementima koji imaju svoje leksičko značenje, no ne mogu stajati samostalno i ne spajaju se sa samostalnim riječima (npr. *Psychologie*). Neoklasične složenice spominje i Bauer (1984) koje u engleskome, kao i u drugim jezicima, sudjeluju dalje kao osnove u derivaciji.

U španjolskim se gramatikama uz dva glavna tipa spominju još neki, kao što je parasinteza (kombinacija izvođenja i slaganja), akronimija i dr. Često prefik-

9 Iako konverzija nije tako plodan proces nastanka riječi kao u engleskom, u hrvatskom je jeziku češća nego što se misli (Tafra 2005, rasprava: *Konverzija kao gramatički i leksikografski problem*).

10 Težak i Babić (2007) također ne smatraju konverziju »pravom tvorbom« jer riječi ne mijenjaju svoj glasovni sastav. Ne razumijemo kako tvorba može biti »prava« i »neprava« i što ćemo sa svim drugim slučajevima u kojima riječ ne mijenja svoj »glasovni sastav«. Ako su *mlada*, *velečasni*, *Novi*, *Hrvatska* od pridjeva postali imenice, dakle nastale su nove riječi, morale su proći neki tvorbeni put da bi postale to što jesu. Problem leži u tome što izrazna identičnost pomućuje činjenicu da su posrijedi različite riječi.

sacija zauzima samostalni status sa sufiksacijom. Tako su sufiksacija, prefiksacija i slaganje jezgra svih rječotvornih opisa, a svi drugi procesi nastanka riječi dobivaju uglavnom sporedno mjesto, odnosno svrstavaju se pod ostalo, kao što je Pérez (1999) konverziju, abrevijaciju, akronimiju i sl. stavio u poglavlje »Drugi postupci«. Ima slučajeva koje je zaista teško razvrstati ili zato što su pojedinačni ili zato što su granični. Tako smo svjesno izostavili supleciju jer ona dublje zadire u razgraničavanje fleksije i derivacije. Činjenica je da je imenica *ljudi* supletivni množinski oblik od jednine *čovjek*, ali je činjenica i da je to nova riječ pa bi se suplecija trebala naći kao poseban rječotvorni tip.

Ruske (*Gramatika Ruske akademije*, Belošapkova i dr. 2003) i češke (npr. Grepl i dr. 2003) gramatike također navode dva osnovna rječotvorna tipa s različitim podtipovima. Belošapkova i dr. (2003) tako spominju i bezafiksalsnu tvorbu u koju ubrajaju čisto slaganje bez interfiksa i s interfiksom (spojnikom), srašćivanje, abrevijaciju i kraćenje.

Zasad ne ulazimo detaljnije u analizu tih pristupa. Iako ima razlika, ipak je svima zajedničko shvaćanje da riječ nastaje gramatičkim sredstvima, morfemima, odnosno tvorenice su u središtu svih rječotvornih opisa. Razilaženja su u nas najčešća u tumačenju pojedinačnih slučajeva, npr. je li prilog *doslovce* nastao prefiksalsno–sufiksalsnom tvorbom ili samo sufiksalsnom tvorbom, ali je ozbiljnije razilaženje je li prefiksacija slaganje ili izvođenje, je li srašćivanje zapravo slaganje i sl. Postoje prilična neslaganja u definicijama, u nazivlju, u navođenju broja tvorbenih načina, kako smo vidjeli, od dva (Barić i dr. 1995) do čak 14 (Mihaljević i Ramadanović 2006), što pokazuje da je dosadašnja tvorba unatoč Babićevoj knjizi u nas prilično neistražena. Razlog šarenilu u literaturi, tako nam se čini, leži u miješanju razredbenih kriterija, odnosno u njihovoj neizgrađenosti. Stoga ćemo dati svoje shvaćanje rječotvorja i jedan od mogućih pristupa rječotvornim modelima, ostavljajući otvorene mogućnosti njihova dograđivanja.

III. Razredba

Budući da je predmet rječotvorja nastanak riječi, što je bitno za povlačenje razdjelnice prema oblikoslovlju, polazimo upravo od te činjenice: nova riječ¹¹, i razmatramo sve putove nastanka riječi i popunjavanja hrvatskoga leksičkoga fonda.

Moguće su, dakle, različite vrste razredbe ovisno o razredbenom kriteriju. Navodimo samo neke.

A. Po tvorbenoj motivaciji riječi su:

1. nemotivirane (netvorbene)

2. motivirane (tvorbene)

Primjer: 1. *siv*, *plav*

2. *slušatelj*, *slušateljica*, *slušateljski*

11 Obično se *nova riječ* uzima u značenju novotvorenice, odnosno neologizma, pa se rade i riječnici novih riječi. Ovdje *nova riječ* znači da je nova u odnosu na motivirajuću riječ od koje je nastala.

B. Po strukturi riječi su:

1. raščlanjive
2. neraščlanjive

Primjer: vidi primjere pod C

C. Po tvorbenim sredstvima:

1. afiksalna tvorba
2. bezafiksalna tvorba
3. afiksoidna tvorba

Primjer: 1. *brat* (motivirajuća riječ) + *-ski* (sufiks) *bratski* pridj. (motivirana riječ)

Primjer: 2. *brat-ski* pridj. (motivirajuća riječ, raščlanjiva) > *bratski* pril. (motivirana riječ, neraščlanjiva); *užas-Ø*, im. > *užas!* uzv.

Primjer: 3. *eko-logija*

Prilog *bratski* i uzvik *užas* nastali su neafiksalsnom tvorbom, u ovom slučaju konverzijom, i zbog toga se ne mogu raščlaniti na morfeme.

D. Po porijeklu:

1. motivirajuća je riječ iz istoga jezika
2. motivirajuća je riječ iz drugoga jezika

Primjer: 1. *sob(-a) + ica* > *sobica*

2. engl. *box* hrv. *boks*

E. Po vrsti tvorbenoga procesa:

1. gramatičkim procesima
2. semantičkim procesima

Primjer: 1. *kuhar + ica* > *kuharica*

2. *višnja* > *Višnja*, *Penkala* > *penkala*

F. Po broju tvorbenih osnova:

1. od jedne osnove (*školski*)
2. od dviju ili više osnova (*srednjoškolski*)

G. Po rezultatu tvorbe:

1. izvedenice (*gradski*, *prigradski*)
2. složenice (*gornjogradski*, *Zagrebtjekstil*, *rak-rana*)
3. kraćenice (*disko*, *crtić*, *čelo*, *Maspok*, *Kavkaz*, *ZET*)
4. posuđenice (*menadžer*, *psihologija*, *NATO*, *vat*, *šuko*)
5. prevedenice (*slovnica*, *zemljopis*)
6. oživljenice (*satnik*, *bojnik*)
7. sastavljenice (*pustibabakonjukru*, *boktepitaj*)
8. višerječnice (*lijepa kata*)
9. promjenjenice (*pèčēnje – pečēnje*, *pògledati – poglédati*, *omòtati – omátati*)
10. naličnice (po analogiji: *igroteka* kao *datoteka*)
11. onimi (*Višnja*, *Dunja*)
12. eponimi (*penkala*, *tesla*, *digitron*)
13. homonimi (1. *park*, 2. *park*).

IV. Razrada

A. Tvorbena motivacija. Poznato je da između riječi koje sudjeluju u tvorbenom procesu postoji veza i na izraznom i na sadržajnom planu i da se taj njihov odnos naziva tvorbena motivacija. U većini se riječi prepoznaje od kojih su riječi nastale, pa se one nazivaju motivirane riječi, a u nekih se ne prepoznaje te se takve nazivaju nemotivirane riječi. Jedna te ista riječ može istodobno biti i motivirana i motivirajuća, npr. *ruka* > *rukavica* > *rukavičar* > *rukavičarev*. *Ruka* je nemotivirana riječ, a *rukavica* i *rukavičar* su motivirane u odnosu na lijevu stranu, a motivirajuće prema desnoj strani tvorbenoga puta. U tvorbenom je gnijezdu najviše tvorenicu prvoga stupnja, dakle s njima završava tvorbena motivacija. Vrlo je malo trećostupanjskih, a pogotovo četverostupanjskih ili petostupanjskih tvorenicu: *živ* > *živjeti*₁ > *život*₂ > *životinja*₃ > *životinjski*₄, *a, o* > *životinjski*₅ (Gortan–Premk i dr. 2006). Motivacija ne mora uvijek biti prozirna, ponekad pomaže etimologija da se ona otkrije, a ponekad ne pomaže ni ona. Neprozirna motivacija prvoga (*prezime*) ili drugoga dijela (*crnomanjast*) u složenica nije rijedak slučaj, a nije rijetka ni mogućnost višestruke motivacije, npr. *brijati* > *brijačnica* 'prostorija u kojoj se brije', *brijač* > *brijačnica* 'prostorija u kojoj radi brijač', ili pak dvosmjerne motivacije, npr. *ribar* ↔ *ribarstvo*. Iako se imenice tipa *ribarstvo* definiraju redovito kao 'posao koji radi x', odnosno 'zanimanje koje ima x', moguća je semantička interpretacija da je *ribar* 'osoba koja se bavi ribarstvom'. Babić je (1986) otvorio pitanje dvostruke motivacije, ali ona, a pogotovo ne dvosmjerna, još u kroatistici nije istraživana.

B. Struktura nove riječi. Budući da je riječ jezična jedinica veća od morfema, ona se može raščlanjivati na morfeme te je upravo ta činjenica razlog zašto se tvorba smatra dijelom morfologije. S druge strane, morfemska se raščlamba u oblikotvorju i rječotvorju razlikuje pa je i to jedan od razloga zašto su to dvije zasebne discipline. S oblikotvornoga stajališta raščlamba je jasnija: *stol*Ø, ali s rječotvornoga nije baš sve uvijek jasno. U riječima tipa *upis*Ø prepoznaje se dvočlana morfemska struktura jer je riječ tvorena nultim tvorbenim morfemom. I tu je sve jasno. Manje je jasno je li *ne-budnost* (< *budnost*) ili *nebudn-ost* (< *nebudan*)¹². Ima riječi u kojih jednostavno nema druge tvorbene sastavnice te se takve riječi ne mogu članiti na svoje tvorbene sastavnice. Takav je slučaj s netvorbenim riječima i sa svim riječima koje su nastale, primjerice, (de)onimizacijom ili konverzijom kojima riječ kao gotova tvorbena jedinica prelazi iz jedne kategorije u drugu (apelativ u ime, ime u apelativ, jedna vrsta riječi u drugu) pa ona stoga nije nastala tvorbenim morfemima i ne može se raščlaniti na morfeme. Ima mišljenja da su tvorbeni morfemi zapravo dvomorfemske gramatičke jedinice jer primjerice imenice tipa *stol* imaju nulti tvorbeni i nulti oblični morfem (*stol*ØØ). Međutim, rječotvorna i oblikotvorna razina

12 Gortan–Premk i dr. (2006) opredijelili su se za *ne-budnost*. Dok takva odluka ima opravdanje jer se pridjev *nebudan* ne upotrebljava, dotle se *nesimpatičnost* treba raščlaniti na *nesimpatičn-ost* jer je pridjevna motivacija.

moraju se lučiti i na svakoj se razini moraju slijediti njezine granice osnove (oblične ili tvorbene¹³) i gramatičkoga morfema (nastavka ili afiksa). Dakle, na rječotvornoj razini *pjevač* se raščlanjuje na tvorbenu osnovu *pjev-* i tvorbeni morfem (sufiks) *-ač*, a na oblikotvornoj na obličnu osnovu *pjevač-* i gramatički morfem (nastavak) *-Ø*. Sve je to jasno, ali unatoč tomu sufiksi se tumače kao dvomorfemske jedinice. Tako Babić (1986: 28) kaže da je sufiks promjenjivih riječi dvomorfemska jedinica, a Silić i Pranjković (2005) u oblikotvorju pišu *ko-vač-Ø*, a u tvorbi *zub-at-ac(Ø)*, a sufiks *-ski* prikazuju kao *-ski(i)*, *-ka* kao *-k(a)*, *-ac* kao *-ac(Ø)*. U objašnjenju tvorbe mocijskih parova suprotstavljaju *vrš-i-telj-Ø-Ø* i *vrš-i-telj-ic-a*. Prvi nulti morfem znači im 'onaj' (nasuprot *-ic-* koji znači 'ona'), a drugi 'muški rod' (nasuprot *-a* koji znači 'ženski rod'). Sufiks *-telj* već znači i 'muški rod', i 'osoba muškoga spola' i ne vidimo ni jedan opravdani razlog da se na nj »lijepe« dodatni morfemi koji znače to isto, a pogotovo da se u rječotvorju prikazuju oblični morfemi, čak ni u zagradi.

C. Tvorbena sredstva. Riječi koje su nastale afiksalsnom i afiksoidnom tvorbom mogu se raščlaniti, a riječi koje su nastale neafiksalsnom tvorbom ne mogu se raščlaniti. Afiksi se i afiksoidi dijele:

1. prema porijeklu:
 - a) domaći
 - b) strani
2. prema mjestu u strukturi riječi:
 - a) prefiksi
 - b) sufiksi
 - c) infiksi
 - d) interfiksi
 - e) cirkumfiksi
 - f) prefiksoidi
 - g) sufiksoidi.

Afiksalsnom tvorbom nastaju tvorenice koje mogu biti

- a) jednostavne riječi (izvedenice)
- b) složene riječi (složenice).

Prema vrsti tvorbenih jedinica moguće je daljnje grananje na podtipove. Ovdje treba objasniti nekoliko pojmova. Afiksi kao zbirni naziv tvorbenih morfema nije sporan, ali su sporne definicije vrsta afiksâ ili njihova obrada, iako su njihovi nazivi dosta prozirni. Naziv im se određuje prema mjestu koje u riječi zauzimaju u odnosu na osnovu. Prednje mjesto zauzima prefiks, srednje infiks i interfiks, zadnje sufiks, a diskontinuirano cirkumfiks. Neki autori razlikuju infiks, koji proširuje korijen, što je vrlo rijetka pojava,¹⁴ ili općenito umetak u tvorbi i oblika i riječi (Simeon s. v. infiks), i interfiks koji spaja dvije

13 Ostavljen je naziv *tvorbena osnova* zbog ustaljenosti, ali bi bilo ispravnije govoriti o *rječnoj osnovi* nasuprot *obličnoj*. Iz istoga je razloga ostavljen pridjev *tvorbeni* i u drugim dvorječnim nazivima.

14 Plag (2003), primjerice, smatra da engleski nema infiksa. U hrvatskom se može naći primjera, npr. *brati*, *birati*, gdje je *i* infiks.

osnove ili osnovu i sufixs. Bauer (2003) navodi šest vrsta afiksa: sufixs, prefiks, cirkumfiks, infiks, interfiks i transfiks.

Upotrebljavamo posuđenice jer je od njih lakše praviti izvedenice nego od domaćih (*prefiksacija, sufixsacija*¹⁵ te *prefiksalni i sufixsalni* nasuprot *predmetačni < predmetak, dometačni < dometak*). Nema općeprihvaćene definicije prefiksa pa prema tomu ni prefiksacije. Iako se na prvi pogled čini da postoji simetričnost između sufixsacije i prefiksacije, one se umnogome razlikuju. Često se navodi da je osnovna razlika među njima to što sufixsi nikada ne mogu stajati samostalno, a prefiksi mogu. Zatim sufixsacijom se obično mijenja vrsta riječi, dok prefiksacijom riječ ostaje u istoj vrsti. Granica između prefiksa i osnove jednoznačna je, dok je granica između osnove i sufixsa u mnogo slučajeva dvojbena.

Što se tiče prefiksa, ne bi se o njima smjelo govoriti kao o slobodnim morfemima jer su oni unutar riječi vezane sastavnice koje tvore jednu riječ i jednako su nesamostalni kao i sufixsi. Može se samo govoriti o tvorbenim morfemima koji su izrazno jednaki riječima. Morfem je uvijek »vezana« jezična jedinica, a ono što se smatra »slobodnim morfemom« jest riječ. Dakle *na-* u *napisati* nije nikako isto što i *na* u *na stolu*. Stoga je pogrešno spominjati prijedloge kad se riječi raščlanjuju na tvorbene sastavnice.

Babić (1986: 33) definira prefiksalsnu tvorbu kao slaganje riječi¹⁶ u kojem je u prvom dijelu složenice prijedlog ili niječnica *ne-*. Kad bi to bilo tako, pojam bi prefiksa bio suvišan jer je u slaganju svejedno je li prva sastavnica složenice po porijeklu prijedlog, broj, zamjenica ili druga vrsta riječi. Možda bi se sa stajališta dijakronije prefiksacija mogla svrstati u slaganje, ali sa stajališta sinkronije posve je upitno u prefiksima gledati prijedloge. Uz takav pristup ostaju barem dva otvorena pitanja: 1. što je s prefiksima poput *pa-*, *pra-*, *pre-*, *pro-* koji nisu po porijeklu prijedlozi i 2. odakle prijedlog uz glagol jer se najveći broj glagola tvori upravo prefiksacijom. Kad bi se razdvojili posebno prefiksi koji su izrazno jednaki prijedlozima od onih koji to nisu pa kad bi prva tvorba bila slaganje, a druga izvođenje, tada bi glagol *napisati* bio složenica, a *prepisati* izvedenica te bi to značilo da je u prvom slučaju riječ o osnovi, a u drugom o prefiksu. S obzirom na istu funkciju koju imaju ti tvorbeni morfemi, takva bi podjela bila besmislena. Bilo bi teško objasniti da je riječ o istoj jezičnoj jedinici ispred glagola i iza njega u ovoj konstrukciji: *napisati na zidu, doći do trga*. Velik broj prefiksa služi samo za prefigiranje glagola i nema ni traga od značenja koje imaju prijedlozi. S druge strane, kako navodi Klajn (2002: 178), mnogi se mogu parafrazirati kao prilozi, npr. *upasti* = pasti *unutra*, *izbaciti* = baciti *napolje*. U hrvatskoj se gramatici tumačenje prefiksa kao prijedloga vuče još od Maretića (³1963, [¹1899]), koji u »složene glagole« ubraja

15 Nepotrebnici su nazivi *prefiksalsna i sufixsalna tvorba* jer *prefiksacija i sufixsacija* znače to isto.

16 Ako je prefiksacija slaganje, tada su u Babića suvišni *izvođenje i sufixsalna tvorba* jer izlazi da su to u njega sinonimi s obzirom na to da *sufiksacija* nema supodređenice nadređenici izvođenje.

uz glagole tipa *dangubiti*, *blagosloviti*, *zlopatiti* i sve prefigirane glagole. Maretić detaljno opisuje što koji prijedlog znači »složen s glagolima«.

U svjetskom se jezikoslovlju sreću dva stajališta. Prema jednomu sufiksacija i prefiksacija su podređenice pojmu derivacija, a prema drugomu one su usporedni rječotvorni tipovi. Uzrok problema ne leži u naravi prefiksa ili sufiksa, nego opet u odabiru kriterija. Ako se riječ tvori od jedne osnove pomoću prefiksa (*pre-blag*) ili sufiksa (*grad-ski*), prefiksacija i sufiksacija su podtipovi izvođenja, a ako se riječi tvore od dviju ili više osnova, podtipovi su slaganja (*o-bjelodaniti*, *Crnogor-ac*) jer im ono prethodi. Ako je razredbeni kriterij vrsta tvorbenoga morfema, tada su jednako nastali pridjevi *vod-ni* i *vodovod-ni* jer su oba tvorena od imenica sufiksom *-ni*, s tom razlikom što je u drugom slučaju prvo bilo slaganje. Ako je razredbeni kriterij broj osnova od kojih su pridjevi tvoreni, onda se *grad-ski* i *donj-o-grad-ski* razlikuju jer je prvi izvedenica, a drugi složenica. S obzirom na to da sufixi i prefiksi mogu sudjelovati i u izvođenju i u slaganju, ali i združeni (*bez-život-an*), sufiksaciju i prefiksaciju treba ravnopravno tretirati kao usporedne rječotvorne tipove.

Nejasan je u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi status srastanja (naziv u E. Barić) i sraslica. Vidjeli smo da je srašćivanje (Babićev naziv) u Babića uz izvođenje i slaganje treći rječotvorni tip, dok E. Barić govori o dva osnovna tvorbeni načina, a razrađuje ih tri. Srastanje ne izlučujemo u poseban rječotvorni tip nego ga ubrajamo u slaganje, koje se može, ovisno o kriteriju, dalje dijeliti na podtipove. Za razdiobu je bitno ima li tvorenica jednu tvorbenu osnovu ili dvije i više. Hrvatski su jezikoslovci dosta raspravljali o tome koje sastavnice grade složenicu i sraslicu i kako ih razgraničiti, odnosno »kako se nazivaju dva elementa složenice« (Mihaljević i Ramadanović 2006: 197) pa se zaključuje da složenicu grade najmanje tri sastavnice: »prva punoznačna osnova¹⁷, druga spojnik *-o-*, a treća samostalna riječ« (isto: 198), dok sraslicu čine dvije sastavnice bez spojnika, »od kojih prva može biti ili osnova ili riječ, a druga je nužno riječ« (isto: 200). Sastavnice složenice (i sraslice u onih koji ju imaju) mogu biti samo tvorbene jedinice, osnove (jednomorfemske ili višemorfemske) i tvorbeni morfemi, nikako samostalne riječi. Pravi se jednaka metodološka pogreška izjednačujući tvorbenu osnovu s autosemantičnom riječju kao što se tvorbeni morfem (prefiks) izjednačuje sa sinsemantičnom riječju (prijedlogom). Kad se tvorenica raščlanjuje na sastavnice, one mogu biti samo morfemi, a nikako riječi.

Složenice i sraslice po strukturi se ne razlikuju. Nema neke bitne razlike između riječi *romanopisac* i *duhankesa* s obzirom na to da su obje riječi tvorene od dviju tvorbenih osnova koje su u prvom slučaju vezane interfiksom *-o-*, a u drugome interfiksom *-Ø-*. Jednako stajalište ima i Kuna (2006b: 351, bilj. 20): »No *-o-* u *staklopuhač* i *-Ø-* u *imendan* svojom ulogom su jedinice istog ranga te imaju značenje spajanja.« Slijedeći jednak pristup, ne vidimo druge razlike, osim pravopisne, ni između *duhankese* i *vagon-restorana*. Hoće li se *vagon-restoran* pisati sa spojnicom, zajedno ili kao dvije riječi, stvar je is-

17 Znači li to da ima i »nepunoznačnih osnova«?

ključivo pravopisa, što zorno pokazuje upravo engleski način pisanja naziva *word-formation*, *wordformation* i *word formation*. Dvije su tvorbene osnove vezane nultim interfiksom, s tim što je on u polusloženicama zamijenjen spojnicom koja ima istu funkciju kao i interfiks. No, interfiks povezuje osim dviju osnova i osnovu i sufiks, o čemu se ne vodi dovoljno računa. U Babićevoj je *Tvorbi* interfiks, osim kad je riječ o spojniku, u većini slučajeva uklopljen u sufiks pa je dobiven veći broj sufiksa nego što je njihov stvarni broj. Poznato je da su u tvorbi odnosnih pridjeva najčešći sufiksi *-ski* i *-ni* i da zbog glasovnih zapreka ne mogu doći na neke osnove. Babić i Barić u tim slučajevima uvode nove sufikse, a zapravo je riječ o umetanju interfiksa koji olakšavaju izgovor pa nije *djed-ski* nego *djed-ov-ski*, nije *mozg-ni* nego *mozg-ov-ni*. U drugim slučajevima interfiksi služe za tvorbu pridjeva koji imaju novo značenje, kao što je slučaj s interfiksom *-ov/-ev-* u primjeru *matoševski* ili u tvorbi perfektivnih i imperfektivnih glagola, npr. *omrz-nu-ti* ili *dob-i-va-ti*. Dakle, interfiksi povezuju osnovu i sufiks ili dvije osnove. Ne bi se trebalo nazivati sufiksom sve što je iza osnove, a ako se već naziva, onda treba lučiti jednomorfemske od višemorfemskih koje Klajn (2003: 12) naziva složeni sufiksi, a koji katkad mogu biti i tromorfemski, npr. *-ovnik* u *pukovnik* rašlanjuje na *-ov + -(a)n + -ik*.¹⁸

Dok se interfiks koliko-toliko razrađuje, u hrvatskoj se jezikoslovnoj literaturi cirkumfiks gotovo i ne spominje¹⁹, iako je on poznat u svjetskom jezikoslovlju. Riječ je o afiksima od dvaju dijelova (prefiksa i sufiksa) koji imaju jedno značenje i koji funkcioniraju zajedno²⁰ kao jedan afiks: *o---iti* u *o-moguć-iti*, *na--- se* u *na-spavati-se*. Primjeri se poput *omogućiti* i *dokoljenka* tumače kao prefiksarno-sufiksna tvorba, ali se ne tumači da su u takvim slučajevima prefiks i sufiks zapravo diskontuirani afiksi. Uzmimo glagol *naspavati se* kojega se tvorba ne može objasniti drugačije nego samo kao rezultat cirkumfiksacije. Budući da ne postoje riječi **naspavati* ni **spavati se* koje bi bile motivirajuće za *naspavati se*, *na-* i *se* mogu se tumačiti samo kao jedan dvomorfemski afiks, dakle *na + spavati + se* (Šipka 2003: 7). Jednako se tako samo cirkumfiksacijom može tumačiti tvorba glagola *naručiti se*, *najesti se*, *propiti se*, u češ. *napracovat se* itd. Dressler (2005) smatra da se cirkumfiksi (isprekidani afiksi) pojavljuju najčešće u jezicima koji su bogati prefiksima kao što su njemački i nizozemski. Hrvatsko jezikoslovlje nije ni moglo prepoznati cirkumfiks u navedenim glagolima jer glagolsko *se* u najboljem slučaju tumači kao povratnu zamjenicu²¹ i česticu *se*: »Uz glagole se može naći *se* u ulozi čestice i u ulozi

18 Dok se u hrvatskoj literaturi smatra da je *matoševski* tvoren sufiksom *-evski*, dotle nitko neće reći da je u riječi *poizopijati se* jedan prefiks.

19 Simeon ga ne spominje, a Kuna (2006a: 167) o cirkumfiksima kaže samo da »obuhvaćaju korijenski morfološki oblik obje strane, kao u njemačkom *ge-sag-t*«.

20 Zato ga neki nazivaju i *konfiks*.

21 Nije rijetkost da se govori samo o povratnoj zamjenici, npr. Težak i Babić (2007: 141): »Glagoli koji imaju uza se povratnu zamjenicu zovu se povratni glagoli«; *Hrvatski jezični savjetnik* (str. 154): »Povratni su glagoli neprijelazni glagoli s povratnom zamjenicom *se*«; Frančić, Huđeček i Mihaljević (2005: 109–110): »Glagoli poput *bojati se*, *smijati se*, *nadati se* uvijek će biti upotrijebljeni s povratnom zamjenicom *se*.«

zamjenice. Njome se u ulozi čestice tvore povratni glagoli. (...) Četvrtu skupinu glagola čine glagoli u kojima *se* nije čestica, nego zamjenica (u kojima oblik *se* stoji nasuprot obliku *sebe*)« (Silić i Pranjković 2005). Tako izlazi da se povratni glagoli sastoje od dviju vrsta riječi. Premda se Belaj (2001) s pravom suprotstavlja dosadašnjoj kroatističkoj razdiobi povratnih glagola predlažući novu, on glagolsko *se* naziva element *se* koji ima ili funkciju čestice ili funkciju povratne zamjenice. U glagola tipa *kupati se* riječ je o sintaktičkoj naravi povratnosti, *se* je zamjenica, ali u glagola tipa *bojati se* riječ je o morfološkoj kategoriji povratnosti te je *se* sastavnica toga glagola. Kako *se*, »bez obzira na svoje ishodište, jest sastavni dio danoga glagola, koji ima određeno leksičko i posjeduje određena gramatička značenja, ono jest morfem, i dakako, afiksni morfem« (Popović i Trostinska 2001: 573–574). Budući da po svojoj distribuciji nije postfiks kao rusko *-ся* i budući da u rečenici može stajati na raznim mjestima kao zagnaglasnica (*on se vrlo glasno smijao*, *smijao se vrlo glasno*), Popović i Trostinska taj afiksni morfem nazivaju morfem satelit. On se nalazi i u zapadnoslavenskim (poljsko *się*, češko *se*, slovačko *sa*) i u drugim južnoslavenskim (takoder *se*) jezicima. Kako su povratni glagoli tipa *bojati se*, *smijati se* leksičke jedinice (u rječniku imaju svoju natuknicu samo u tom liku), to je *se* dio njihove morfološke strukture. Zvao se on diskontinuirani afiks ili morfem satelit, svejedno je, ali nije svejedno hoće li i dalje kroatistička literatura tumačiti *se* u glagola tipa *bojati se* kao zamjenicu, ili kao česticu ili će mu dati status afiksa.

Prema funkciji i poziciji afiksoidi²² su tvorbene jedinice slične afiksima (to im i sam naziv kaže) pa bi prema tomu bili tvorbeni morfemi. S druge strane oni se nazivaju i vezane osnove (Babić 1986), vezani leksički morfemi, dakle imaju leksičko značenje (*rino-* 'nos', *piro-* 'vatra', *poli-* 'mnogo'). Budući da osim tvorbenih osnova kao nosilaca leksičkoga značenja i tvorbenih morfema kao nosilaca tvorbenoga značenja nema trećih tvorbenih jedinica, barem to dosad nismo otkrili, ostaje potpuno sporno što su zapravo afiksoidi. Ponekad je vrlo teško odrediti je li neka jedinica prefiks ili prefiksoid, sufiks ili sufiksoid te i to otežava povlačenje granica. Razgraničavanjem afiksoida i afiksa mnogi su se bavili i nisu pronašli pouzdanu metodu jer je uvijek ostajalo graničnih slučajeva. Unatoč svim teškoćama u njihovu razgraničavanju u rječotvorju načelno treba odrediti jasno status afiksoida jer o tome ovisi ide li tvorba afiksoidima u izvođenje ili u slaganje. Silić i Pranjković (2005: 153) kažu da su »dio riječi koji se pojavljuje iza korijena u različitim riječima«... i »ispred korijena u različitim riječima s istim značenjem« i da »se ponašaju« kao sufiksi i prefiksi, dakle riječ je o izvođenju. Međutim, korijena nema između prefiksoida i sufiksoida u riječima tipa *ekologija*, a takvih je riječi dosta, pa se nameće zaključak da su to korijeni, odnosno osnove, a ne tvorbeni morfemi. Upravo je taj primjer dokaz da afiksoidi nisu jedinice iste razine kao i afiksi jer nema nijedne riječi koja bi bila tvorena samo od prefiksa i sufiksa, a pogotovo ne od više njih kao što je *otorinolarinologija*. Stoga prefiksoidno-sufiksoidna tvorba

22 Naziv i pojam uvodi Bruno Migliorini, *I prefissoidi*, u svojoj knjizi *Saggi sulla lingua del Novecento*, Firenze 1941. (u: Klajn 2000: 121).

nije simetrična prefiksno–sufiksnoj tvorbi. To je razlog zašto unatoč nazivima prefiksoid i sufiksoid te tvorbene jedinice smatramo tvorbenim osnovama. Time problem nije ni izbliza sasvim riješen. Ako su tvorbene osnove, zašto nije moguće izvođenje (prefiksacija i sufiksacija) s njima kao i s drugim osnovama? Iako se većina tih riječi može svrstati u posuđenice, problem se treba riješiti teoretski jer posljednjih godina buja tvorba afiksoidima, i stranima i domaćima, ne samo u strukovnim jezicima nego i u općem jeziku te je potrebno još dosta istraživanja da se vidi što se sve događa u tom vrlo dinamičnom tvorbenom procesu. J. Matijašević (2002) smatra, a u tom mišljenju nije osamljena, da su, na primjer, *-log*, *-logija*²³, *-teka*, *-drom* sufixi, odnosno da je dio afiksoida prešao u afikse. Složenicama smatra samo one tvorenice koje su tvorene afiksoidima koji se mogu upotrebljavati i samostalno kao riječi tipa *auto-* (*automobil*). Treba ipak napomenuti da je riječ o dvjema jezičnim jedinicama, jedna je *auto-* i druga je *auto* (*aut-o*), im. m. r.: *putujem autom*, *autopraonica je blizu*, te da je jedino bitno koju ulogu u strukturi tvorenice ima koji element, a ne koju ulogu ima izvan rječotvorja. Još je neispravnije u raščlambi tih složenica govoriti o riječima. Dok se ne postigne koliko–toliko suglasnosti u tumačenju afiksoida, izdvojili smo ih u poseban rječotvorni tip naglašavajući time njihovu dvojnju prirodu.

D. Poriijeklo motivirajuće riječi. U većine se tvorenica prepoznaje motivirajuća riječ, ali ima riječi u kojih se ona ne prepoznaje (*pre-val-iti*, *do-prem-iti*, *za-tilj-ak*, *o-plat-a*²⁴) odnosno trebalo bi ići u etimologiju da se otkrije. Motivirajuća riječ može biti iz istoga jezika ili iz drugoga jezika. Dakle, u rječotvorju posuđenice mogu biti i tvorbene osnove i tvorbeni morfemi, a često nova riječ nastaje kombinacijom domaćih i posuđenih tvorbenih jedinica.²⁵ Engleska je riječ *box* (strana) u procesu nastanka hrvatske riječi *boks* (kao prilagođenica ona je sada hrvatska riječ jer je leksička jedinica hrvatskoga jezika) za nju motivirajuća riječ, a motivirana riječ *boks* (domaća) postaje motivirajuća riječ u daljnjoj tvorbi izvedenica *boksač* i *boksati*.

E. Vrsta tvorbenoga procesa. Tvorba riječi afiksima i afiksoidima ponajprije je gramatički proces. Velik broj novih riječi nastaje upravo na takav način, ali je jedan broj riječi nastao isključivo semantičkim procesima²⁶ kao što su leksikalizacija, onimizacija, eponimizacija i homonimizacija, ili i jednim i drugim procesom kao što su riječi nastale konverzijom. Isključujući li se iz rječotvorja nas-

23 Argument za to jest da je *-logija* sinonimična s *-istika*: *balkanologija* / *balkanistika*.

24 Primjeri su Klajnovi (2002: 181).

25 Kad su na Filozofskom fakultetu u Osijeku studenti svomu časopisu dali naslov *Hrvatistika* (riječ se prije toga pojavila u časopisu *Jezik*), nisu razmišljali o tome da tako nisu »pohrvatili« naziv *kroatistika* jer su tvorili hibridnu tvorenicu.

26 Babić (1986: 37) naziva »semantičkom tvorбом« polisemizaciju jer primjere koje navodi ilustriraju metaforičko i metonimijsko proširenje značenja. Ne znamo zašto je to uopće naveo jer i sam kaže da to ne ide u tvorbu. U ovom radu semantička tvorba obuhvaća raznovrsne procese nastanka riječi.

tanak riječi i takvim procesima, ne dobiva se potpuna slika popunjavanja leksičkoga fonda. Tradicionalna je tvorba naslutila taj problem, ali ga uopće nije riješila jer joj se ne uklapa u model. Stoga se na tragu Babićeva nauka sreću tvrdnje poput ove: »Vidimo da se kod preobrazbe, unutarne tvorbe i tvorbe pokrata ne mogu jasno razlučiti barem dva tvorbena elementa. To možda upućuje na to da se tu zapravo ne radi o pravim tvorbenim načinima nego o načinima bliskim tvorbi« (Mihaljević i Ramadanović 2006: 208). Nema pravih i nepravih tvorbenih načina, ili jest tvorba ili nije²⁷, a nema ni jasnoga ili nejasnoga lučenja tvorbenih elemenata, ili ih ima ili ih nema. Riječi nastale preobrazbom (konverzijom) i kraćenjem (u autorica »pokrate«) zaista se ne mogu raščlaniti na morfeme, ali riječi nastale »unutarnjom tvorbom« normalno se mogu raščlaniti (*peč-énje* – *peč-énje*).

F. Broj tvorbenih osnova. Iz našega je pristupa vidljivo da je u razdiobi tvorenica na rječotvorne tipove važan kriterij broj tvorbenih osnova koje ima tvorenica. Ako ima jednu, ona je izvedenica, a ako ima dvije ili više, onda je složenica. Je li tvorbena osnova na izraznoj razini jednaka²⁸ nekoj riječi, sporedno je, u tvorenici ona ne može biti riječ. Riječ je mogla biti samo prije stupanja u tvorbene procese, a poslije je samo tvorbena jedinica koja se združuje s drugom.

G. Rezultat tvorbe. Dvije su glavne novine našega pristupa rječotvorju. Primjena različitih kriterija dala je više vrsta razredbe, zbog čega je izostalo traganje za vrstama »tvorbenih načina« koji se sreću u dosadašnjim radovima o tvorbi. I drugo, uzeti su u obzir svi putovi nastanka riječi, odnosno dana je jednaka važnost nastanku riječi gramatičkim sredstvima i semantičkom preobrazbom, jer je jednako važna i tvorbena i semantička motivacija, što je provjerljivo bez obzira na izabranu metodu opisa, kako se vidi, primjerice, iz istraživanja u kognitivnoj lingvistici koja dokazuju zajednički utjecaj gramatičkih i semantičkih procesa na nastanak novih leksema, koji su stoga motivirani ne samo morfološki nego i semantički. Značenja se mnogih tvorenica ne mogu nikako shvatiti ako se ne uzme u obzir metaforičko značenje motivirajuće riječi (Raffaelli i Kerovec 2008). Polazeći, dakle, od međuovisnosti gramatike i semantike, u rječotvorju prepoznajemo osim izvedenica i složenica još i kraćenice, promjenjenice (fonološke), naličnice, posuđenice, prevedenice, oživljenice²⁹, sastavljenice, višerječnice, onime, eponime i homonime. Svjesni smo da te jedinice nisu jednaka ranga, ali im je zajedničko što pokazuju kako su nastale

27 U domaćoj se jezikoslovnoj literaturi, pa i udžbeničkoj, često sreće podjela na *prave* i *neprave sinonime*, *homonime*, *antonime*... Treba samo zamisliti što bi se u nekoj razredbi u matematici, kemiji ili fizici moglo dijeliti na *pravo* i *nepravo*. U svakoj su znanosti prevažni izbor kriterija i razredba pa se nikako ne bi smjelo dogoditi da se među antonimima razlikuju »antonimski binarni parovi« ili u tvorbi »pravi i nepravi tvorbeni načini«.

28 Kažemo »jednaka«, što razumijeva da je riječ o dvjema jedinicama.

29 Oživljenice se mogu smatrati rubnim slučajem. Činjenica je da se dio njih javlja u književnim ili drugim tekstovima i da su donekle prisutne u jeziku, ali je činjenica da nisu žive dok ne

ili kako nastaju riječi. O svim tim leksičkim slojevima postoji golema literatura pa ćemo objasniti samo ono što je dosad slabo razrađeno ili što uvodimo kao novinu u rječotvorje. Rezultati konverzije ovdje nisu posebno izdvojeni jer konverziju smatramo nultim izvođenjem.³⁰ Nove riječi nastaju i kraćenjem postojećih, što se spominje i u hrvatskim djelima o tvorbi. Iako je u odnosu na druge tvorbene procese kraćenje nepredvidiv proces (u Bauera 1983: »unpredictable formations«), ipak se mogu izdvojiti određeni tipovi »skraćених riječi«, kako pokazuje V. Muhvić–Dimanovski (2001). Budući da su *skraćénica* i *kratica* nazivi već zauzeti drugim značenjem, da je naziv *kraćica* koji je autorici predložila recenzentica također zauzet (teleća, svinjska kraćica), autorica je ostala pri dvorječnom nazivu *skraćena riječ* iako ju smatra nespretnom. Predlažemo naziv *kraćenica* za rezultat tvorbenoga procesa koji se najčešće naziva u literaturi skraćivanje, a koji obuhvaća sva moguća kraćenja od apokopa do leksikaliziranih kratice. On se čini prikladnim jer se uklapa u tvorbenu paradigmu: *tvorenica, izvedenica, složenica, oživljenica, prevedenica, usvojenica*...

Unutrašnja tvorba (Babić 1986) obuhvaća zapravo dvojake fonološke promjene: fonemske u korijenu i naglasne. Budući da nova riječ nastaje promjenom korijenskoga samoglasnika i duljenjem naglaske (*okòpati – okápati, omòtati – omátati, spòjiti – spájati*), a u drugim slučajevima promjenom samo naglaske, rezultate smo te promjene nazvali *promjenjenicama*. Koliko nam je poznato, one nisu sustavno istražene pa još ne znamo koliko je uopće u hrvatskome takvih riječi. Čini nam se da bi se naglasak mogao staviti uz bok nekih manje plodnih afiksa, ali bi ga svakako trebalo istražiti kao tvorbenu sredstvo.³¹ Uočili smo leksičke skupine koje su tako tvorene:

radnja – rezultat radnje: *pèčēnje – pečénje, vjènčānje – vjenčánje, poštòvānje – poštovánje, putòvānje – putovánje, imānje – imánje*

živo – neživo: *gòvornica – govórnica, kravètina – kràvetina, konjètina – kònjetina, stàrina – starina, čòvjetina – čovjètina*

svršeni – nesvršeni glagol: *pògledati – poglédati, nàgledati se – naglédati se, zàgledati se – zaglédati se, ògledati se – oglédati se*.

Vjerojatno postoje i druge skupine, ali nemamo dovoljno potvrda, npr. imamo samo pojedinačne primjere: *kràva – kráva* (odmilica) i *krùška – krúška* (kruškova rakija), *šljīva – šljíva* (šljivova rakija).

Riječi mogu nastati i leksikalizacijom.³² Leksikaliziraju se neki oblici promjenjivih riječi (*doma, noću, stotinu, putem*) pa od njih nastaju nove riječi. Budući da prelaze u drugu vrstu riječi, nakon leksikalizacije djeluje konverzija. Primjeri poput *Nama, ZET* i sl. tumače se kao kratice, ali s obzirom na to da

ožive, da su u pasivnom leksičkom fondu. Primjerice, hrvatsko vojno nazivlje ušlo je u opću upotrebu tek 1990. godine i njegovu pojavu treba nekako imenovati.

30 Opširnije u: Tafra 2005. (rasprava: *Konverzija kao gramatički i leksikografski problem*). Postoje vrlo oprečna mišljenja o konverziji pa Lieber (2005) s pravom zaključuje da je to bojno polje na kojem se već godinama bori nekoliko teorija. Usp. i Bauera 1984.

31 Pritom treba paziti da se ovaj tvorbeni tip ne pomiješa s naglasnom dubletnošću u nekih polisemičnih riječi.

32 Opširnije u Tafra 2005. (rasprava: *Leksikalizacija kao leksikološki i leksikografski problem*).

imaju morfološku strukturu, to su riječi koje su nastale najprije kraćenjem, a potom leksikalizacijom. Ako se leksikaliziraju leksičke skupine, rezultat su *sastavljenice* i *višerječnice*. Sastavljenice se razlikuju od sraslica (koje smo uvrstili u složenice) po gubitku motivacijske veze s riječima od kojih su nastale: *daninoć*, *pustibabakonjukrv*, *budiboksnama*, *boktepitaj*, a višerječnice³³ su egzocentrične leksičke jedinice koje zbog potpune demotivacije moraju imati status jednak riječi: *slijepi miš*, *crveni vjetar*, *morski pas*, *lijepa kata*, *vučja noga*, *božja ovčica*. Da bi bilo jasnije o čem je riječ, dovoljno je navesti primjere iz botaničkoga nazivlja: *lijepa kata* i *vučja noga* te *crni bor* i *alepski bor*. U prvom slučaju zbog potpunoga gubitka motivacije značenje se leksičke sveze ne izvodi iz značenja sastavnica, dapače značenje sveze nema nikakve veze sa značenjem sastavnica, dok se u drugom slučaju atributima određuju vrste bora i značenje sveze odgovara značenju sastavnica. U rječniku bi sveze *lijepa kata* i *vučja noga* trebale biti natuknice, dok bi se druge dvije sveze trebale obraditi pod natuknicom *bor*.

Uvrstili smo u rječotvorje i analošku tvorbu, a njezin smo rezultat nazvali *nalichnice*³⁴. Nova riječ može nastati prema već postojećemu modelu: *intranet* kao *internet*, *igroteka* kao *datoteka*, *kulturocid*, *urbicid* kao *suicid*, *gitarijada* kao *olimpijada*. Analoška je tvorba zaliha potencijalnih riječi, npr. nije iskorisćeno, a moglo se, *kupkinja* (< *kupac*) kao *sutkinja* (< *sudac*), *bilježnikinja* (< *bilježnik*) kao *vojnkinja* (< *vojnik*). S obzirom na to da primjenjujemo sinkronijski pristup, uvrstili smo i oživljavanje neaktivnoga leksika. Moguće je naravno daljnje grananje, ovisno opet o razredbenom kriteriju, a ono može obuhvatiti i »čiste« i mješovite rječotvorne tipove, nastale kombinacijom slaganja i izvođenja: prefiksarno–složeni: *o-malo-važiti*, složeno–sufiksalni: *tvrd-o-kor-an*, leksikalizacijom i konverzijom: *putem*, konverzijom i onimizacijom: *Blažena*, *Mirna*, *Ognjen*, leksikalizacijom i onimizacijom: *Božesačuvaj*, kraćenjem i izvođenjem: *fotografski aparat* > *foto* > *fotić*.

Potrebno je lučiti tvorbene procese kojima nastaju riječi tipa *daninoć* od tipa *crtić*. Iako obje riječi nastaju od sintagme, prva je riječ nastala leksikalizacijom, a druga univerbizacijom, koju ovdje uvrštavamo u kraćenje. Naime, univerbizacijom od dviju riječi, najčešće od leksičke skupine *pridjev + imenica*, nastaje jedna riječ: *crtani film* > *crtić*, *Kvaternikov trg* > *Kvatrić*, *slonova kost* > *slonovača*, *vozna karta* > *voznica*, *motorna pila* > *motorka*, ali nema značenjske razlike između sintagme i kraćenice, dok se leksikalizacijom gubi motivacija te nova leksička jedinica, bilo kao sastavljenica, bilo kao višerječnica, nema značenje koje je zbroj značenja svojih sastavnica, nego upravo zbog demotivacije ima samostalno, novo značenje. I još jedna razlika. Pri kraćenju, pa tako i pri univerbizaciji, zastupljeni su uobičajeni rječotvorni tipovi, najčešće sufiksacija s nekoliko vrlo plodnih sufikasa.

33 Ovdje svakako treba razlikovati višerječnice (*lijepa kata*) od frazeoloških (*bijela vrana*), terminoloških (*bijeli grab*) i onomastičkih (*Bijela kuća*) leksičkih sveza.

34 analogija = nalika

Ne može rječotvorje proučavati samo kako je nastala riječ *glavica*, a ne uzimati uopće u obzir kako je nastala riječ *bubamara* ili *tesla* (naziv mjerne jedinice), odnosno izjednačivati tvorbu riječi *bubamara* s tvorbom riječi *duhankesa* ne obazirući se na demotivaciju (*bubamara*) i motivaciju (*duhankesa*). Iako je depolisemizacija odnosno homonimizacija vrlo rijetka jer je to dugotrajan povijesni proces, i nju treba uključiti kao mogućnost nastanka nove riječi. Za neke se riječi može reći sa sigurnošću da su nastale depolisemizacijom³⁵, npr. 1. *park* 'uređena gradska zelena površina' i 2. *park* 'sva vozila neke ustanove ili poduzeća', što dokazuju različita tvorbeni gnijezda: 1. *parkovni*, 2. *parkirati*, *parkiranje*, *parkiralište*, *parkometar*. Vrlo je ilustrativan primjer za depolisemizaciju iz francuskoga u kojem su se od riječi *timbre*, koja je u 12. st. značila 'zvono', preko polisemizacije (bilo je u povijesti čak 15 značenja) i depolisemizacije razvile današnje dvije riječi, dva homonima: 1. *timbre* 'boja glasa' i 2. *timbre* 'poštanska marka' (Ducháček 1962). Može se pretpostaviti da su značenja nekih višeznačnica na putu da se osamostale, ali je ovdje dovoljno da utvrdimo da nove riječi mogu nastati i depolisemizacijom. Premda ona pripada dijakronijskim istraživanjima, postoje slučajevi, doduše vrlo rijetki, da se nastanak homonima može pratiti i sinkronijski zahvaljujući semantičkomu posuđivanju, za što je ilustrativan primjer ekonomskoga naziva *medvjed* 'burzovni špekulant' koji je u hrvatski ušao kao semantička posuđenica iz engleskoga. Dok u engleskome *bear* kao zoološki i ekonomski naziv funkcionira kao polisemična riječ jer nije prekinuta motivacija između ta dva značenja (Drljača Margić 2008), u hrvatskome su to dva homonima, a njihov se nastanak može prikazati ovako: *polisemizacija: *medvjed* 1. *zool.* vrsta zvijeri, 2. *ekon.* burzovni špekulant – depolisemizacija (homonimizacija): 1. *medvjed zool.* vrsta zvijeri, 2. *medvjed (engl.) ekon.* burzovni špekulant. Iako su *medvjed* 'burzovni špekulant' i *miš* 'računalna ulazna jedinica' semantičke posuđenice, u hrvatskom leksičkom sustavu ta dva značenja nisu u jednakom odnosu prema primarnim značenjima (1. vrsta zvijeri, 2. vrsta glodavca). U drugom slučaju riječ je o polisemiji jer postoji motivacija (računalna je spravica slična životinjici), a u prvome ne postoji (špekulant i velika životinja nemaju nikakve značenjske veze) i zato su, za razliku od engleskoga gdje još postoji neka tanka motivacija (doduše povijesno gledano; riječ je o nekadašnjim špekulantima među trgovcima medvjedim kožama), dva homonima. Kao što se za riječ *nadšumar* može reći da je trećostupanjska gramatička izvedenica: *šuma*₁ > *šumar*₂ > *nadšumar*₃ (prošla je derivacijski put: sufiksacija + prefiksacija), tako se i za riječ *medvjed* 'burzovni špekulant' može reći da je trećostupanjska semantička izvedenica: semantička posuđenica > višeznačnica > homonim. U ovom je slučaju depolisemizacija bila trenutačna.

Jednako je tako riječ *tesla* (naziv mjerne jedinice) dvostupanjska semantička izvedenica, nastala je deonimizacijom u trenutku kad je nastupila metonimizacija. Budući da je riječ o apelativu i imenu, ne može biti posrijedi višeznačnost. I obratno, kad se apelativ onimizira, dobiva se nova riječ, ime. To nema nikakve može bitne veze s pravopisom, odnosno s velikim slovom. I u njema-

35 Više o tome u Tafra 1995. (rasprava: *Razgraničavanje homonimije i polisemije [leksikološki i leksikografski problem]*).

čkom jeziku, u kojem se imenice pišu velikim slovom, rezultati su onimizacije također nove riječi u odnosu na apelativ (1. *Schmied* 'kovač', 2. *Schmied* 'prezime'). Ako, dakle, priznamo da je ime *Višnja* nova riječ u odnosu na *višnja*, odnosno da je *tesla* također nova riječ u odnosu na *Tesla*, moramo i onimizaciju i deonimizaciju (eponimizaciju) uvrstiti u rječotvorje. Pritom moramo isključiti one eponime i imena koji nisu nastali u hrvatskom jeziku pa ne mogu biti dio hrvatskoga rječotvorja. Ovdje je potrebno naglasiti da se prave metodološke pogreške u dosadašnjem proučavanju nastanka riječi u hrvatskom jeziku. Za ilustraciju neka posluže navedeni primjeri za posudenice: *menadžer*, *psihologija*, *NATO*, *vat*, *šuko*. U hrvatskom se jezikoslovlju različito tumače te riječi. Riječ *menadžer* je »čista« posudenica, *psihologija* se tumači kao prefiksoidno–sufiksoidna tvorba, *NATO* kao kratica, *vat* kao eponim, a *šuko* kao skraćena riječ. Međutim, to su sve posudenice; *psihologija* je također posudenica, nije tvorena u hrvatskom jeziku, *NATO* je posudena kratica, *vat* je k nama došao kao eponim, a *šuko* je kraćenica nastala kontrakcijom (*Schutzkontakt*) već u njemačkom jeziku (Muhvić–Dimanovski 2001) i ta je riječ također posudenica. Tako je Babić u izvedenice nastale sufiksom *-ija* uvrstio riječi: *astrologija*, *agronomija*, *hidrofobija*, *biografija*, *bibliofilija*, *stolarija*, *limarija*, *svinjarija*, što se nikako ne može svesti pod isti rječotvorni tip. Treba razlikovati što je nastalo gramatičkim i semantičkim procesima u hrvatskom jeziku, a što je posuđeno već kao »gotov proizvod« ili što je prema stranom modelu preslikano u hrvatski.

V. Zaključak

Ovomu se pristupu mogu staviti zamjerke kao što smo i mi učinili dosadašnjim pristupima. Naime, popunjavanje leksika leksičkim jedinicama predmet je leksikologije, ali to ne znači da se približavamo leksikalističkomu pristupu rječotvorju. Leksičke jedinice u leksikonu širi su pojam od riječi o kojima smo ovdje govorili. Predmet je ovoga rada bila isključivo riječ i njezin nastanak. Iako nismo definirali što nam je riječ, o tome ionako ima previše rasprava, iz rada je jasno da se kao i leksikografi pitamo što je jedna riječ, što su dvije riječi, odnosno što je nova natuknica. Cilj nam je bio otvoriti problem i dati osnovu za daljnju razradu. Zato možda nema svih rječotvornih tipova, a o podtipovima da ne govorimo, ali smo zato pokazali da riječ može nastati i bez tvorbenih morfema, primjerice depolisemizacijom, što je činjenica koju rječotvorje treba uzeti u obzir. Kada je, zašto i kako nastupila depolisemizacija, ostavljamo leksikologiji da istražuje. Jednako tako činjenica je da nova riječ može nastati onimizacijom i deonimizacijom. Što se događa u samom procesu, također ne zanima rječotvorje, ali zanimaju ga posljedice tih semantičkih procesa. Napominjemo da ovim pristupom ne zadiramo dublje u djelokrug drugih disciplina, primjerice onomastike, kontaktologije itd., samo ističemo da je potrebno u rječotvorje uvrstiti sve modele nastanka riječi, odnosno da ih je potrebno sve ravnopravno izučavati kao jednost semantičkih i gramatičkih procesa. Tek se takvim pristupom može razotkriti golemo bogatsvo rječotvorne produktivnosti i kreativnosti.

Literatura

- Babić, Stjepan, 1986: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Načrt za gramatiku, JAZU–Globus, Zagreb.
- Barić, Eugenija, i dr., 1995: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Bauer, Laurie, ²1984: *English Word-formation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Bauer, Laurie, ²2003: *Introducing Linguistics Morphology*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Belaj, Branimir, 2001: Prototipno-kontekstualna analiza povratnih glagola u hrvatskom jeziku, *Suvremena lingvistika*, 27 (51–52): 1–11.
- Belošapkova i dr., 2003: Вера А. Белошাপкова и др. *Современный русский язык*, Азбуковник, Москва.
- Birtić, Matea, 2008: *Unutarnja struktura odglagolskih imenica u hrvatskom jeziku*, IHJJ, Zagreb.
- Dardano, Maurizio, Pietro Trifone, 1998: *Grammatica Italiana con nozioni di linguistica*, 3. edizione, Zanichelli Editore, Bologna.
- Dressler, Wolfgang U., 2005: Word-formation in natural morphology, u: *Handbook of Word-formation* (ur. Pavol Štekauer, Rochelle Lieber), Springer, Dordrecht.
- Drljača Margić, Branka, 2008: Semantičke posuđenice: značenjski odnosi, *Riječki filološki dani*, 7, Filozofski fakultet, Rijeka.
- Ducháček, Otto, 1962: L'homonymie et la polysemie, *Vox Romanica*, 21, 1, Bern.
- Duden: *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*, 6, neu bearbeitete Auflage, Duden Band 4, Dudenverlag, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich.
- Frančić, Andela, Lana Hudeček, Milica Mihaljević, 2005: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskom standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Gortan-Premk, Darinka i dr. (red.), 2003, 2006: *Semantičko-derivacioni rečnik*, sveska 1: Čovek – delovi tela, Filozofski fakultet, Novi Sad; sveska 2: Čovek – unutrašnji organi i tkiva, psihofiziološka stanja i radnje, psihofizičke osobine, srodstvo, Novi Sad.
- Gramatika Ruske akademije: *Русская грамматика*, том I, АН СССР, Москва 1982.
- Grepl, Miroslav, i dr., 2003: *Přruční mluvnice češtiny*, NLN, Brno.
- Hrvatski jezični savjetnik*: E. Barić i dr., *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje – Pergamena – Školske novine, Zagreb 1999.
- Klajn, Ivan, 2000: O prefiksoidima u srpskom jeziku, u: *Lingvističke studije*, Partenon, Beograd.
- Klajn, Ivan, 2002, 2003: *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku*, Prvi deo: slaganje i prefiksacija, Drugi deo: sufiksacija i konverzija, Beograd.
- Kuna, Branko, 2006a: Nazivlje u tvorbi riječi, *Filologija*, 46–47: 165–182.
- Kuna, Branko, 2006b: Proučavanje tvorbe riječi u hrvatskom jeziku tijekom 20. stoljeća, u: *Hrvatski jezik u XX. stoljeću* (ur. Marko Samardžija, Ivo Pranjković), Matica hrvatska, Zagreb.
- Lieber, Rochelle, 2005: English Word-formation processes, u: *Handbook of Word-formation* (ur. Pavol Štekauer, Rochelle Lieber), Springer, Dordrecht.
- Maretić, Tomo, ³1963. [¹1899]: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Matijašević, Jelka, 2002: Afiksacija i morfemizacija, *Deskriptivna leksikografija standardnog jezika i njene teorijske osnove*, SANU i Matica srpska, Novi Sad – Beograd.
- Mihaljević, Milica, Ermina Ramadanović, 2006: Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika –o–, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima), *Rasprave IHJJ*, 32: 193–211.
- Muhvić-Dimanovski, Vesna, 2001: Apokopa i afereza u funkciji jezične ekonomije, *Suvremena lingvistika*, 27 (51–52): 191–202.

- Popović, Milenko, Rajisa Trostinska, 2001: O morfemu satelitu u slavenskim jezicima, *Drugi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova, I* (ur. Dubravka Sesar), Hrvatsko filološko društvo, Zagreb.
- Pérez, Ramón Almela, 1999: *Procedimientos de formación de palabras en español*, Ariel, Barcelona.
- Plag, Ingo, 2003: *Wordformation in English*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Quirk, Randolph, i dr., 1985: *A Comprehensive Grammar of the English Language*, Longman, New York.
- Raffaelli, Ida, Barbara Kerovec, 2008: Morphosemantic fields in the analysis of Croatian vocabulary, *Jezikoslovlje*, 9 (1–2): 141–169.
- Silić, Josip, Ivo Pranjković, 2005, *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Simeon: Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Matica hrvatska, Zagreb 1969.
- Šipka, Danko, 1998: *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*, Matica srpska, Novi Sad.
- Šipka, Danko, 2003: *Rečnik tvorbenih formata*, Alma, Beograd.
- Tafra, Branka, 1995: *Jezikoslovna razdvojb*a, Matica hrvatska, Zagreb.
- Tafra, Branka, 2003: Jednost semantike i tvorbe, *Filologija*, 41(2003): 192–199.
- Tafra, Branka, 2005: *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Težak, Stjepko, Stjepan Babić, ¹⁶2007: *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, Školska knjiga, Zagreb.
- www.etudes-litteraires.com/grammaire.php (Pristupljeno 1. listopada 2008.)

Word-formation Models in Croatian

In Croatian grammar, as well as in grammars of other languages, mainly two major types of word-formation models are distinguished: derivation and compounding, and other word-formation models are mentioned only marginally. In that way the formation of numerous words remains unexplained. This paper discusses the question: *How a word is formed?* Since words can be formed through grammatical processes (e. g. *grad-ski*, *pri-gradski*, *donj-o-grad-ski*), and through semantic processes (e. g. lexicalization, /de/onymization, homonymization etc.), our point of departure is that word-formation should describe all possible ways of word-formation from affixation, language borrowing, loan translations, shortening, to depolysemization and lexicalization. Consequently, word-formation is regarded in this paper as an independent linguistic discipline and its range is extended in reference to earlier approaches within the grammars of the Croatian language.

By applying different criteria of classification, differentiation of several more word-formation types and subtypes has become possible. Through critical reviewing of word-formation studies in Croatian, suggestions on possible solutions to some contentious issues have been suggested.

Ključne riječi: tvorba riječi, nastanak riječi, hrvatski jezik

Key words: word-formation, the emergence of words, Croatian language